Роман Якель

Роалд Гоффман: «Необхідно популяризувати науку»

Редакція газети «Дзеркало тижня», м. Київ

Серед осіб, яким 10 грудня 1981 року король Швеції вручав дипломи і медалі із зображенням Нобеля, був 44-річний Роалд Гофман. Ставний, молодий, із живими розумними очима і пишною шевелюрою він не приховував радості. А в багатолюдному залі була людина, яка під час нагородження Гофмана за розробку теорії регулювання хімічних реакцій по-справжньому плакала, – секретар Нобелівського комітету шведський барон Стіг Рамель. Бо, можливо, єдиний у залі знав, що цього могло й не бути. Цей епізод відзначили впливові американські газети.

Нині провідний у світі фахівець у галузі квантової та органічної хімії Роалд Гофман та фізик-атомник Григорій Шарпак – Нобелівські лауреати, що народилися в Україні.

...Золочівський хлопчик, названий Роалдом на честь видатного норвезького дослідника Руальда Амундсена, витримав перебу-

вання в єврейському гетто, нестерпні умови життя в таборі примусової праці. Мине небагато часу – і позаду залишаться Польща, табори для переміщених осіб у Австрії та Західній Німеччині. Кінцева пристань сім'ї Гофманів – США.

Сьогодні Роалд Гофман – професор відділу хімії і хімічної біології Корнельського університету (Нью-Йорк). Нещодавно він уперше після еміграції у 1944-му приватно відвідав рідний Золочів на Львівщині, узяв участь у заходах з нагоди відкриття пам'ятника євреям – жертвам нацизму та меморіальних табличок у колишній Золочівській в'язниці НКВД. Привітний, максимально відвертий у розмові Роалд Гофман зустрівся з тернопільськими активістами Асоціації нобелівських студій і охоче дав інтерв'ю «ДТ».

– Пане Гофман, у роки війни прихисток вам із родиною забезпечив українець Микола Дюк. Вважаєте свій порятунок випадком чи закономірністю?

– Швидше за все, це було дарунком долі – вижити в той жахливий час і знайти добру людину-вчителя, яка допомогла. Перед Другою світовою війною у Золочеві проживало майже чотири тисячі євреїв, але залишилося в живих тільки двісті. Це типова доля євреїв тогочасної Польщі, які потрапили в пастку нацизму і комунізму. Можливо, нам допомогло соціальне усвідомлення нашого становища і в дечому – соціалістичні джерела. Але найголовніше – євреям допомогли добрі люди – українці або поляки.

– Які обставини змусили зацікавитися хімією в Колумбійському медичному коледжі?

– Я ніколи не пішов би в медичний коледж. У нашій освітній системі спочатку здобувають базову університетську освіту. Лекції з хімії, які я слухав у перші два роки, не надто захоплювали мене. Однак на третьому році у мене був гарний учитель і великий курс зі вступу до хімічної фізики, а також незвичайні експериментальні дослідження в двох урядових лабораторіях. Вони надихнули мене на дослідницьку роботу.

Вважаю себе «науковим внуком» Нобелівського лауреата Лайнуса Полінга і «науковим сином» його студента Вільяма Ліпскомба. Докторське дослідження під керівництвом Ліпскомба мене справді надихало, воно навчило цінувати водночас експеримент і теорію.

А органічна хімія супроводжувала мене у бурхливий період росту, навчання, вона і визначила мою наукову долю.

– Освітній проект «Світ хімії», започаткований вами на американському телебаченні, – це відчуття того, що величезні наукові знання і досвід потрібно поспішати передавати новим поколінням, чи щось принципово інше?

– Проект «Світ хімії» я створив 18 років тому. Він забрав два роки мого життя, але не шкодую. Ці фільми й досі використовують в американських загальноосвітніх школах у сільській місцевості. Немає й тижня, щоб про них мене не запитували студенти різних вищих шкіл.

Цей проект не для майбутніх професіональних хіміків – швидше для широкого загалу, пересічного студента, пересічного громадянина, оскільки вони обов'язково зіштовхнуться з необхідністю приймати рішення на основі технічних досягнень. Популяризувати науку необхідно. Також я хочу захопити людей хімією.

– А як сучасні ЗМІ мають популяризувати науку, адже складні технологічні процеси важко пояснити широкому загалу?

– Я дуже стурбований, що більшість телепередач, газетних публікацій у світі виховують бездушного споживача. Ефір, друковані сторінки заполонили псевдонаукові теорії, астрологія, шарлатанство. А потрібно популяризувати Нобелівські читання, інтелектуальні конкурси, підтримувати молодих науковців. Країни, які хочуть мати майбутнє, повинні вкладати кошти в популяризацію наукових досягнень та їхніх авторів, а не у віртуальні химерні штуки.

– Вас не дивує, що Роалд Гофман – Нобелівський лауреат, вер-

хівка наукового світу – не представлений в українських наукових інституціях, не є членом ані Національної академії наук, ані Наукового товариства імені Шевченка?

– Свого часу я співпрацював з відомим українським фізиком Олександром Давидовим, який пізніше очолював Інститут теоретичної фізики Академії наук України. Нині контактую з міжнародним Фондом громадських досліджень і розвитку, який фінансує в Україні фундаментальні наукові дослідження, підтримую робочі взаємини з ученими Львівського національного університету імені Франка, які займаються розробками у галузі хімії твердого тіла. А якщо від названих наукових установ, які ви назвали, будуть пропозиції, то не відмовлюся (сміється). Та поки вони не надходили.

– Що ви скажете про політичні процеси, які відбуваються в Україні?

– Я уважно стежу за українськими подіями через американські телеканали і газети. Не можу до кінця зрозуміти логіки політичного протистояння, яке сталося у вашій країні. Але вірю, що Україна зробить демократичний вибір. Україна назавжди залишиться, як я вже писав в одному листі, обітованою землею мого серця.